

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ ИННОВАЦИОН УСУЛЛАРИ

Маматкулов Хайрулла Абдикаххарович.

“Ўзагролизинг” АЖ Сирдарё вилоят филиали директори

АННОТАЦИЯ

Бугунги кунда халқаро миқёсда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини бошқаришни такомиллаштиришда тежамкор технологияларни қўллаш, рақамли технологиялар орқали самарали бошқаришни таъмин этиш, тадбиркорлик фаолияти инфратузилмасини комплекс ўрганиш, ходимларни мотивлаштиришнинг афзалликларига қаратилган қатор илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Ушбу мақолада мамлакатимизда иқтисодий либераллаштириш шароитида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини бошқаришнинг самарали усуллари ва механизмларини такомиллаштириш масаласи ёритилган.

Калит сўзлар: кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик, банк хизматлари, “Smart control”, хусусий мулк, тежамкор технологиялар, менежмент, инсон капитали.

АННОТАЦИЯ

Сегодня на международном уровне проводится ряд научных исследований, направленных на совершенствование управления деятельностью малого бизнеса и частных предприятий, использование экономически эффективных технологий, организацию эффективного управления посредством цифровых технологий, комплексное изучение инфраструктуры предпринимательской деятельности и преимущества мотивации сотрудников. В данной статье рассмотрен вопрос совершенствования эффективных методов и механизмов управления малым бизнесом и субъектами частного предпринимательства в условиях либерализации экономики в нашей стране.

Ключевые слова: малый бизнес, частное предпринимательство, банковские услуги, «Умное управление», частная собственность, экономически эффективные технологии, менеджмент, человеческий капитал.

ABSTRACT

Today, at the international level, a number of scientific studies are being conducted aimed at improving the management of the activities of small businesses and private enterprises, the use of cost-effective technologies, the organization of effective management through digital technologies, the comprehensive study of the infrastructure of business activities, and the advantages of motivating employees.

This article describes the issue of improving effective methods and mechanisms of managing small business and private business entities in the conditions of economic liberalization in our country.

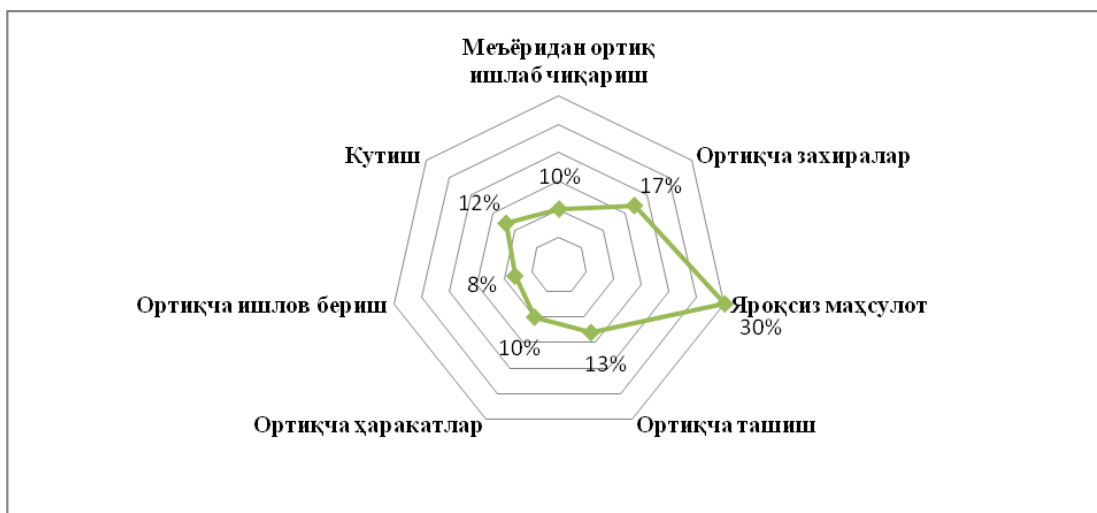
Key words: *small business, private entrepreneurship, banking services, "Smart control", private property, cost-effective technologies, management, human capital.*

КИРИШ

Жаҳон иқтисодиётида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ишчанлик фаоллигини ошириш ва маҳсулот рақобатбардошлигини таъминлаш учун замонавий бошқарув усуллари такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу мақсадга эришиш ва самарали бошқарув механизмларини амалиётга жорий этиш «Engaging customers», «Optimising processes», «Transforming products and services», «Empowering employees» [1] дастурлари асосида амалга оширилмоқда. Иқтисодиёти тараққий этган мамлакатларнинг ялпи ички маҳсулотда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг улуши ортиб бормоқда. Жумладан, «Жанубий Кореяда 60 %, Польшада 51 %, Германияда 53 %, Нидерландияда 63 % ни» [2] ташкил этмоқда. Бу шундан далolat берадики, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятида ишловчи ходимларнинг меҳнат унумдорлигини ошириш, ақлли бошқарув усуллари жорий этиш, рақамли технологиялардан фойдаланиш, уларнинг шаффофлигини таъминлаш зарурияти, иқтисодий глобаллашув шароитида муаммонинг долзарблигини кўрсатиб беради. Жаҳонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини бошқаришни такомиллаштиришда тежамкор технологияларни қўллаш, рақамли технологиялар орқали самарали бошқаришни ташкил этиш, тадбиркорлик фаолияти инфратузилмасини комплекс ўрганиш, ходимларни мотивлаштиришнинг афзалликларига қаратилган қатор илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда [3]. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини бошқаришни такомиллаштиришда рақамли технологияларга асосланган конвейрларни жорий этиш, раҳбар ва ходимлар ўртасидаги муносабатлар бир ёқлама характерга эга эканлигига барҳам беришга, сифат бошқарувига асосланган тизимни жорий этишга, маҳсулот ишлаб чиқишда йўқотишларни камайтиришда юқори ишчанлик фаоллигини оширишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. 2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида «Тадбиркорлик фаолиятини ташкил қилиш ва доимий даромад манбаларини шакллантириш учун шароитлар яратиш, хусусий секторнинг Ялпи ички маҳсулотдаги улушини 80

фоизга ва экспортдаги улушини 60 фоизга етказиш» асосий мақсад сифатида белгиланган [4].

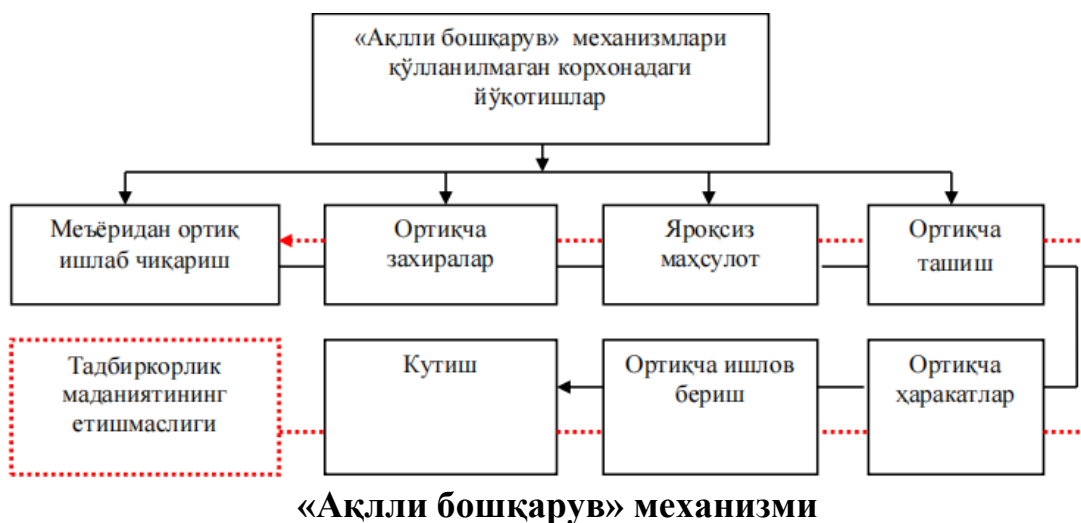
Мазкур вазифаларнинг амалга оширилиши кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ишчанлик фаоллигини оширишда «Smart control» механизмдан фойдаланиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқишни тақозо этади. Халқаро рейтинг поғонасида юқори турувчи давлатлар сингари Ўзбекистонда ҳам кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун янада қулай шарт-шароитлар яратиш, тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ тартиб-таомилларнинг барча турларини қисқартириш, соддалаштириш, очиқ-ойдинлик ва ошкоралик сиёсати хусусидаги ислохотларни давом эттириш жуда зарур. Таъкидланганидек, Ўзбекистон МДХ давлатлари орасида тадбиркорлик фаолияти эркинлиги бўйича яхши позицияга эга бўла олмапти. Биламизки, корхона фаолиятининг эртанги ривожланиш босқичларига тайёргарлик даражаси бевосита уларнинг корхонадаги йўқотишларга қай даражада эътибор қаратилаётганлигига боғлиқ бўлади [5]. Шунини инобатга олган ҳолда, ҳозирда республикамиздаги корхоналар фаолияти «Ақлли бошқарув» механизмлари асосида таҳлил этилганда қуйидаги камчилик ва йўқотишлар аниқланди

(3-расм).

Корхоналар фаолиятидаги мавжуд йўқотишлар ва камчиликларни баҳолаш натижалари[4]

расмга мувофиқ кўрсаткичнинг 30 %и яроқсиз маҳсулотларга, 17 %и эса ортиқча захираларга тўғри келаётганлиги самарали бошқарув тизимининг йўлга қўйилмаганлигини намоён этмоқда. Ушбу муаммоларни бартараф этиш учун қуйида келтирилган «Ақлли бошқарув» механизми таклиф этилди.

Юқорида таклиф сифатида келтирилган «Ақли бошқарув» механизми кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятида қўлланилмаган ҳолатдаги йўқотишларни ифодалайди. Мазкур механизмни корхоналарда бошқарув самарадорлигини такомиллаштиришга хизмат қилади деб ҳисоблаймиз. Хусусан, корхона айланма маблағларини кўпайтиришга, харажатларни камайтиришга, қисқа вақт ичида харидорнинг талабига мослашувчан ишлаб чиқариш технологияларини жорий этишга, маҳсулотларни ўз вақтида ва керакли миқдорда етказиб беришга, сифатни оширишга, захираларни қисқартиришга, технологияларни ишламай қолишини олдини олиш ва ишлаб чиқариш майдонини қисқартиришга олиб келади.

Мавжуд муаммо ва камчиликларни бартараф этиш борасида қуйидаги таклифлар ишлаб чиқилди:

ягона ишлаб чиқариш тизимини яратиш, буюртмаларга қараб маҳсулотларни кичик партияларда ишлаб чиқариш ҳамда усқунани қайта ишга тушириш вақтини қисқартириш;

ишлаб чиқариш режасига мувофиқ, харидлар режасини мувозанатлаштириш, етказиб беришда узилишларни инобатга олган ҳолда ишлаш, барча операцияларни амалга оширишда тизимли ягона ишлаб чиқариш оқимини яратиш ва буюртмаларни эътиборга олган ҳолда маҳсулотларнинг кичик партияларини ишлаб чиқариш;

ишлаб чиқаришнинг ҳар бир босқичида сифат кўрсаткичлари ишловчилар томонидан мунтазам назорат қилиб борилиши, ишлаб чиқаришнинг барча операциялари учун стандарт ишлаб чиқиш, хом-ашё етказиб берувчилар билан иш олиб боришда юқори сифатни таъминлаш ва мавжуд усқуналарга техник хизмат кўрсатишдаги зарурий сифатни таъминлаш;

ускунанинг жойлашиш ҳолатини оптималлаштириш ва оқилона ишлаб чиқариш оқими ва хом ашёни етказиб бериш тизимини яратиш;

барча ишлаб чиқариш операцияларини таҳлил қилиш ва бажариладиган ҳар бир операция учун аниқ стандартлар ишлаб чиқиш, ходимларнинг малакасини ошириш, барча тоифадаги ишловчиларга иш вақтини тўғри ташкил этиш ва иш вақтидан оқилона фойдаланиш бўйича тренинглар ўтказиш;

мижозларнинг ҳақиқий талабларини ўрганиш, ишлаб чиқариш технологиясини такомиллаштириш, барча ишлаб чиқариш операцияларини ўрганиш ва оптималлаштириш ҳамда маҳсулотга аниқ талаб ва ишлаб чиқариш стандартларини ишлаб чиқиш;

барча операцияларда ўзаро мувозанатлаштирилган ягона ишлаб чиқариш оқимини яратиш, хом-ашё етказиб берувчилар билан боғлиқ узилишларни бартараф этадиган тизим асосида ишлаш, аниқ ички алоқа схемаларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, ускуналар фаолиятини ўз вақтида текшириб бориш ва ускуналарни тезкор созлаш тизимини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш.

Тадқиқот натижалари кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик қатлами вакиллариининг замонавий мотивацион усуллардан фойдаланишда ишчи ходимларни тўғри ва самарали рағбатлантириш орқали корхонанинг юқори фойда олишини таъминлашнинг зарурлигини инobatга олган ҳолда, креатив ва инновацион йўсинда фойдаланишликнинг долзарб эканлигини кўрсатиб ўтади

Тадқиқот натижасида қуйидаги хулосаларга келинди:

1. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини бошқаришни такомиллаштиришда илмий-назарий асосларни ўрганиш асосида хорижий олимларнинг ушбу соҳа фаолиятини самарали ташкил этиш ҳамда тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга оид фикрларини миллий иқтисодиётга қўллаш юзасидан ҳар бир мактабнинг қарашларига алоҳида эътибор қаратиш лозим.

2. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини янада ислоҳ қилиш замирида бошқарув жараёнини такомиллаштириш зарурати, яъни ташкилий-иқтисодий мақсадларни кўриб чиқиш ётади. Бу борада, ривожланган мамлакатлар тажрибаси кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ташкил этишда молиявий қўллаб-қувватлаш механизмларининг устунлигини кўрсатмоқда. Бу эса молиявий дастакларни кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига жорий этиш учун асос бўлади.

3. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш ва бошқаришда назорат этувчи органларни ноқонуний аралашини корхона фаолиятига салбий таъсир кўрсатади. Яъни, тадбиркорлик фаолиятини ташкил

этишда бошқарув функциялари мувофиқлаштирилмас экан, субъектив ва объектив омиллар фаолиятнинг ривожланишига тўсқинлик қилади. Ривожланган мамлакатлар тажрибасига мувофиқ, кичик ва ўрта бизнес субъектларининг давлат олдидаги қарзларини молиявий ташкилотлар томонидан тўлаб берилиш тизими ҳамда банк томонидан ажратиладиган кредит ажратмаларни йиллик 1-7 фоизгача қилиб белгиланиши кичик бизнес субъектлари учун фаолиятини самарали юритишида асосий бош мезон бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати (REFERENCES):

1. <https://www.singtel.com/business/articles/sme/4-benefits-digitalisation-smes>. 4 Benefits of Digitalisation for Small Businesses. 01 Feb. 2023.
2. <https://uza.uz/ru/posts/malyu-biznes-kak-osnovnoy-drayver-ekonomiki-sostoyanie-probl-25-12-2023>.
3. Собиржонов С.С. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларни тартибга солишда рақамли бошқарувдан самарали фойдаланиш йўллари // Молия. №2. Т., 2020. Б. 74-86. (08.00.00 №13).
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги 4947-сонли «Ўзбекистон Республикасининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги фармони // <https://lex.uz/docs/5841063?ONDATE2=29.01.2022&action=compare>
5. Собиржонов С.С. Prospects for small business and entrepreneurship development in Uzbekistan // ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal. Impact Factor: SJIF 2021 = 7.492. Vol. 11. Issue 4. April.2021.Б. 562-566.